

**Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет
Кафедра педагогіки та освіти**

**ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Випуск 7

Маріуполь – 2019

ББК 74.04к2
УДК 371.014.5(477)(06)

Освітній менеджмент: теорія і практика : зб. наук. праць / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2019. 156 с.

Члени редколегії:

Задорожна-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Восвутко Н.Ю., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Мойсєєнко Р. М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Нетреба М. М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Тимофєєва І.Б. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освіти Маріупольський державний університет

Рецензенти:

Голюк О.А. – кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського.

Зайцева О.М. – кандидат педагогічних наук, доцент, Глухівський національний університет імені Олександра Довженка.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету іноземних мов
Маріупольського державного університету
(протокол № 4 від 20 листопада 2019 року)

© Колектив авторів, 2019
© Кафедра педагогіки та освіти МДУ, 2019

- 2016-2020 роки: Указ Президента України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/68/2016#n25> (дата звернення 10.08.2019).
8. Національна стратегія у сфері прав людини: Указ Президента України (2015, № 501/2015) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/501/2015#n15> (дата звернення 05.09.2019).
9. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів: наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (2011, №1243) URL: <https://studfiles.net/preview/5319055/> (дата звернення 15.08.2019).
10. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»): Постанова Кабінету Міністрів України (1993, № 896) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> (дата звернення 15.08.2019).
11. Про загальну середню освіту : закон України (1999, № 28, ст. 230 зі змінами від 09.08.19 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення 08.09.2019).
12. Про національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України (2002, № 347/2002) URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення 08.08.2019).
13. Про освіту : закон України (2017, № 38-39, ст.380 зі змінами від 06.06.2019) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 03.09.2019).
14. Про позашкільну освіту: Закон України (2000, № 46, ст. 393) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14> (дата звернення 03.09.2019).
15. Національна стратегія у сфері прав людини: Указ Президента України (2015, № 501/2015) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/501/2015#n15> (дата звернення 05.09.2019).
16. Стратегія національно-патріотичного виховання: Указ Президента України (2019, № 286/2019) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019> (дата звернення 03.09.2019).

УДК 371.014.1:34

Задорожна-Княгницька Л.В.,
Дімітрова О.О.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті подано характеристику основних державних нормативних актів з питань забезпечення інноваційної діяльності в Україні на загальнодержавному та регіональному рівнях. Розкрито державно-нормативну базу інноваційної діяльності керівників та педагогів закладів освіти. Акцентовано увагу на пріоритетних напрямках інноваційної діяльності у сфері освіти.*

***Ключові слова:** нормативно-правова база, інноваційна освітня діяльність, інноваційні педагогічні технології, національна Стратегія освіти.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку інноваційної діяльності в Україні освіта є однією із найважливіших сфер людської діяльності, що тісно пов'язана із життям суспільства. Здатність системи освіти задовольняти потреби особистості й суспільства у високоякісних освітніх послугах визначає перспективи економічного й духовного поступу країни. Одним із завдань освітньої політики держави сьогодні є формування якісно нової системи навчання і виховання. Закономірною та обов'язковою умовою успішної реалізації цього завдання є забезпечення випереджувального розвитку

загальної середньої освіти, головна ознака якої – інноваційність.

У сучасному світі інноваційні перетворення відчутні майже в усіх сферах діяльності. Відбувається наукове і практичне усвідомлення та освоєння інновацій, стають необхідними знання й досвід науковців, які створюють педагогічні теорії, педагогічну інноватику, основи інноваційного менеджменту, а освітяни-практики їх безпосередньо реалізують у закладах освіти різних рівнів. Інноваційна освітня політика в Україні формується на загальнодержавному, регіональному й інституційному рівнях. Її реалізація забезпечується нормативною базою та інноваційними процесами, пов'язаними зі створенням нової теорії і практики освіти, підтримкою наукових досліджень у галузі педагогічної інноватики, їх упровадженням та освоєнням педагогічною спільнотою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На необхідності упровадження інноваційних технологій у розвиток освітньої галузі з метою підвищення її ефективності акцентують увагу в наукових працях В. Кременя, О. Козлової, А. Сбруєвої, Д. Дзвінчука, В. Луначека, І. Гавриша та ін.; інноваційну діяльність як складний і багатоплановий феномен, що охоплює процеси взаємодії індивідів, спрямований на розвиток і перетворення об'єкта в якісно новий стан досліджували В. Луговий, В. Андрущенко, І. Бех, О. Вороненко, К. Колін, Г. Сазоненко та ін.; проблемам інноваційної спрямованості змісту і технологій сучасної освіти присвячені праці Т. Алексеєнко, В. Аніщенко, Г. Балл, Л. Даниленко, В. Семиноженка, І. Тарапова, та ін.; реалізації творчого потенціалу керівників закладів освіти в умовах застосування наукових основ менеджменту освітніх інновацій приділяють увагу В. Андрущенко, І. Зязюн, Л. Ващенко, Г. Єльнікова, В. Кузнецова, О. Мармаза, І. Харламов, Т. Шамова, П. Третьякова та ін. У цьому контексті особливого значення набуває необхідність визначення впливу інноваційних процесів в освіті на стрімкі та успішні темпи її розвитку.

Метою статті є аналіз чинних державних документів, що виступають нормативно-правовою базою організації та здійснення інноваційної діяльності у сфері загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законодавство України у сфері інноваційної діяльності базується на Конституції України і складається із законів України «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» та інших законодавчих актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері. Загальні питання щодо інноваційної діяльності окреслені в Господарському, Цивільному та Податковому кодексах. Також є більш часткові закони, наприклад, такі як «Про спеціальну економічну зону «Яворів».

Крім зазначених документів, важливе місце посідає «Концепція науково-технічного та інноваційного розвитку України», яка містить головні цілі, вказує пріоритетні напрямки та принципи державної науково-технічної політики, механізми прискореного інноваційного розвитку, орієнтири структурного

формування науково-технологічного потенціалу та його ресурсного забезпечення [7, с. 17].

Нормативно-правової база інноваційної діяльності в Україні також складається із низки постанов Кабінету Міністрів України, розпоряджень Кабінету Міністрів України, указів президента України.

За підрахунками науковців, законодавство, що стосується інноваційної діяльності, зокрема у сфері освіти, налічує 13 законодавчих актів, понад 50 нормативно-правових актів Уряду, близько 100 різноманітних відомчих документів, що регулюють інноваційну діяльність за такими важливими аспектами, як визначення науково-технологічних та інноваційних пріоритетів, фінансове забезпечення інноваційної діяльності, функціонування технологічних парків тощо [1, с. 36].

Перелік основних державних нормативних актів з питань забезпечення інноваційної діяльності в Україні представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Нормативно-правова база інноваційної діяльності в Україні

Вид нормативно- правового акту	Назва нормативно-правового акту	Рік прийня- ття
	Конституція України	1996
Кодекси Верховної Ради України	Господарський кодекс	2003
	Цивільний кодекс	2003
	Податковий кодекс	2011
Закони Верховної Ради України	Про інноваційну діяльність	2002
	Про інвестиційну діяльність	1991
	Про наукову і науково-технічну діяльність	1992
	Про наукову і науково-технічну експертизу	1995
	Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків	1999
	Про спеціальну економічну зону «Яворів»	1999
	Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні	2012
Постанови Верховної Ради України	Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України	1999
	Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні	2004
	Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів»	2011
Постанови Кабінетів Міністрів України	Про затвердження Державної цільової програми розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки	2008
	Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2012-2016 роки	2012
	Деякі питання підготовки до реалізації національного проекту «Технополіс» – створення інфраструктури інноваційного розвитку та високих технологій і його складових	2012

	Про затвердження Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів	2003
	Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки розвитку інфраструктури науково-технічної, інноваційної діяльності та інформатизації	2011
	Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні	2011
	Питання утворення Державного центру інноваційних біотехнологій	2010
	Про затвердження Державної цільової програми розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки	2008
Розпорядження Кабінету Міністрів України	Про схвалення Концепції реформування державної політики в інноваційній сфері	2012
Укази Президента України	Про утворення державної наукової установи «Державний інститут науково-технічної та інноваційної експертизи	2011
	Про заходи щодо використання космічних технологій для інноваційного розвитку економіки держави	2001
	Про затвердження Положення про Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України	2011
	Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави	2004
	Про затвердження Положення про Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України	2011

Основним нормативно-правовим документом, що регламентує науково-технічну діяльність в Україні є Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13 грудня 1991 року [7, с. 1], який визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-технічної сфери, створює умови для наукової та науково-технічної діяльності, забезпечення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку. Ним на законодавчому рівні було визначено, що розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової та науково-технічної діяльності, цілеспрямованої політики у забезпеченні використання досягнень вітчизняної та світової науки й техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб.

Законом України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року передбачено державну підтримку суб'єктів господарювання всіх форм

власності, що реалізують в Україні інноваційні проекти, і підприємству всіх форм власності, які мають статус інноваційних. При цьому, відповідно статті 3 Закону, головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни.

Для впорядкування правових, організаційних і фінансових основ експертної діяльності в науково-технічній сфері, а також визначення загальних основ та принципів регулювання суспільних відносин у галузі організації та проведення наукової та науково-технічної експертизи з метою забезпечення наукового обґрунтування структури та змісту пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, наукових, науково-технічних, соціально-економічних, екологічних програм і проектів, визначення напрямів науково-технічної діяльності, аналізу та оцінки ефективності використання науково-технічного потенціалу, результатів досліджень 10 лютого 1995 року було прийнято Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу». Статтею 2 Закону визначено, що основними завданнями наукової та науково-технічної експертизи є наступні:

- об'єктивне, комплексне дослідження об'єктів експертизи;
- перевірка відповідності об'єктів експертизи вимогам і нормам чинного законодавства;
- оцінка відповідності об'єктів експертизи сучасному рівню наукових і технічних знань, тенденціям науково-технічного прогресу, принципам державної науково-технічної політики, вимогам екологічної безпеки, економічної доцільності;
- аналіз рівня використання науково-технічного потенціалу, оцінка результативності науково-дослідних робіт і дослідно-конструкторських розробок;
- прогнозування науково-технічних, соціально-економічних та екологічних наслідків реалізації чи діяльності об'єкта експертизи;
- підготовка науковообґрунтованих експертних висновків [7, с. 72].

У 2003 р. набув чинності Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». Метою Закону є створення правової бази для концентрації ресурсів держави на провідних напрямках науково-технологічного оновлення виробництва та сфери послуг у країні, забезпечення внутрішнього ринку конкурентною наукоємною продукцією та виходу з нею на світовий ринок.

Відповідно до Закону, пріоритетними в Україні є науково, економічно і соціально обґрунтовані та законодавчо визначені напрями інноваційної діяльності, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній, екологічно чистій продукції, високоякісних послугах і збільшення експортного потенціалу держави. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні складаються із стратегічних та середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності: стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності розраховані

на тривалу перспективу (не менше десяти років), середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності – розраховані на реалізацію протягом найближчих трьох-п'яти років (Ст. 2) [9,с.12].

Безпосередня діяльність, пов'язана з особливостями передачі інноваційної продукції від її авторів у виробництво, регламентується Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 року. Відповідно до зазначеного документу головною метою державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій є забезпечення розвитку національного промислового і науково-технічного потенціалу, його ефективне використання для вирішення завдань соціально-економічного розвитку держави та забезпечення технологічності виробництва вітчизняної продукції з урахуванням світового досвіду, можливих соціально-економічних, технологічних та екологічних наслідків від застосування технологій та їх складових, сприяння розвитку виробництва, в якому використовуються нові вітчизняні технології.

Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні» визначає правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та їх реалізації в Україні [4, с. 46].

Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (2000) визначає інноваційною діяльністю у системі освіти діяльність, спрямовану на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок, а інноваційний освітній проект – процедуру і комплекс усіх необхідних заходів щодо створення і реалізації інноваційного освітнього продукту – результату науково-дослідної розробки, що відповідає вимогам Закону України «Про інноваційну діяльність». Освітніми інноваціями вважаються вперше створені, вдосконалені освітні, навчальні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що мають істотно поліпшити результати освітньої діяльності [3, с. 4].

Зазначимо, що зміст економічної, педагогічної, правової категорії інновації відображає широкий підхід до її визначення. Інновації можуть бути створені в будь-якій предметній сфері діяльності людини і за різних умов визначаються як процес і як кінцевий результат інноваційної діяльності.

У червні 2009 р. відбулися парламентські слухання «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів». Головна мета Стратегії має конкретне кількісне визначення: забезпечити в зазначений термін (до 2020 року) підвищення впливу інновацій на економічне зростання України в 1,5-2 рази порівняно з теперішнім часом. Стратегією передбачається переміщення України за комплексним індикатором інноваційного розвитку, що визначається за Європейським інноваційним табло, з групи «країни, які наздоганяють», мінімум до групи країн «помірні інноватори», а за кращих умов – до групи країн «послідовників» [2, с.53].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України 17.06.2009 № 680-р було схвалено «Концепцію розвитку національної інноваційної системи». Строк реалізації Концепції визначено до 2025 р. Метою Концепції є визначення

основних засад формування та реалізації збалансованої державної політики з питань забезпечення розвитку національної інноваційної системи, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності національної економіки. У Концепції наголошується на необхідності формування та забезпечення розвитку національної інноваційної системи як безальтернативного шляху реалізації системної та послідовної державної політики, спрямованої на активізацію інноваційних процесів, забезпечення технологічного розвитку та оновлення національної економіки. «Національна інноваційна система – це сукупність законодавчих, структурних і функціональних компонентів (інституцій), які задіяні у процесі створення та застосування наукових знань та технологій і визначають правові, економічні, організаційні та соціальні умови для забезпечення інноваційного процесу» [5, с. 697].

Окрему увагу необхідно звернути на схвалену Указом Президента України від 25.06.2013 року № 344/2013 Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. На основі аналізу сучасного стану розвитку Національна стратегія освіти визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти.

В окремих державних документах наголошується наважливості організації інноваційної діяльності та визначаються її перспективи. Міністерство освіти і науки України головним стратегічним пріоритетом розвитку освіти визначає створення інноваційного простору шкільної освіти, який потребує забезпечення наукового супроводу, розроблення та апробації моделей загальноосвітніх шкіл інноваційного типу, переведення їх із режиму функціонування в режим випереджувального розвитку, розроблення концептуальних засад розвитку шкіл, що є складовою реформи освіти.

На відкритті VII Міжнародного форуму «Інноватика в сучасній освіті» В. Г. Кремень висловив думку щодо визначення цільового вектора сучасної школи: «... це формування сучасної людини з інноваційним типом мислення, інноваційною культурою та здатністю до інноваційної діяльності». Одним із принципів реалізації національної освітньої політики є оновлення й удосконалення теорії і практики освіти, що оптимізує формування інноваційного потенціалу вчителя, його дивергентного мислення і готовності до творчої професійної діяльності. Не відкидаючи традицій загальноосвітньої школи, інноваційні заклади здійснюють ідею неперервності виховання, освіти, культури, заохочують до опанування новітнім життєвим досвідом, забезпечують розуміння педагогами включення національної освіти до європейського освітнього простору [11, с. 472].

Колегія Міністерства освіти і науки України визначила пріоритетні напрями інноваційної діяльності галузевого рівня у сфері освіти:

- інноваційні технології навчання;
- інтерактивні методи навчання з використанням інформаційних технологій;
- створення комп'ютерно-орієнтованих методів систем навчання з різних предметів і навчальних дисциплін;

– розробка впровадження новітніх дидактичних моделей та технологій профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах;

– розробка програмових засобів навчального та наукового призначення, новітніх програм, підручників, посібників та методичних матеріалів нового покоління, у тому числі – електронних. У зазначених вище нормативно-правових актах чітко визначено мету державної інноваційної політики: створення економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, відродження духовного та інтелектуального потенціалу нації. Формування інноваційної культури населення розглядається як стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності та державної інноваційної політики в Україні. Безперечно, визначальне значення в цьому має освіта як процес і результат засвоєння знань, розвитку, формування життєвих компетенцій.

Однак, у чинному законодавстві залишається багато суперечностей та прогалин, що заважають запровадженню та нормальному функціонуванню моделі інноваційного розвитку освіти: порушується один із головних принципів систематизації законодавства з питань інноваційної діяльності, згідно з яким закони та підзаконні акти мають забезпечувати узгодженість норм, цілісність предмета нормативного регулювання; не виконується й інший не менш важливий принцип правового регулювання, згідно з яким нормативно-правова база інноваційної діяльності закладів освіти має бути стабільною, адже найголовнішою передумовою ефективного розвитку інноваційного закладу освіти в Україні є надійна правова база його діяльності; в умовах застосування інноваційної моделі розвитку законодавець має адекватно та швидко реагувати на динаміку змін у сфері нововведень [8, с. 29].

До основних принципів інноваційних процесів в системі освіти слід віднести:

1. Принципи управління інноваційними змінами стану системи освіти, які орієнтують педагогів на необхідність свідомої діяльності при переході від одного стану системи освіти до іншого. Центральною проблемою інноваційного процесу виступає зміна стану системи, в якій відбуваються інноваційні процеси.

2. Принципи переходу від стихійних механізмів до свідомокерованих, тобто принципи реформування системи освіти. Їх реалізація передбачає визначення та апробацію ефективних механізмів свідомого управління зміною змісту чи організаційних форм освіти. Таким механізмом виступає, наприклад, створення та діяльність школи-лабораторії, експериментального педагогічного майданчика тощо.

3. Принципи інформаційного, матеріально-технічного і кадрового забезпечення інноваційних процесів. Вони передбачають облік усіх наукових аспектів забезпечення інноваційних процесів, якщо створюється педагогічне нововведення.

4. Принципи прогнозування і незворотних структурних змін в інноваційному соціально-педагогічному середовищі. Ці принципи враховують

законне зворотної дестабілізації в інноваційному середовищі, а також цілість інноваційногосоціально-педагогічногосередовища і йогоадаптивніможливості.

5. Принципи посилення стійкості інноваційних процесів, які характеризуються ефективністю організації і механізмом реалізації інноваційних процесів [6, с. 120].

Висновки. Отже, нормативно-правова база освітньої діяльності у сфері освіти регламентує її здійснення на загальнодержавному та регіональному рівнях. Загальнодержавний рівень управління інноваційними процесами здійснює основну функцію управління освітою в державі – забезпечення умов для реалізації освітніх потреб сучасної особистості й суспільства. Реалізація нового змісту управління освітою сприяє формуванню сучасного освітнього середовища.

Регіональний рівень управління забезпечує розвиток освіти в окремому регіоні, створює умови для впровадження та реалізації освітніх нововведень у практику шкільного навчання та виховання, сприяє пошуку доцільних механізмів управління цими процесами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борівський В. Проблеми психолого-педагогічної підготовки вчителя до роботи в сучасній школі. *Рідна школа*. 2002. № 3. С.22-26, с. 36.
2. Ващенко Л. Управління інноваційними процесами. *Директор школи*. №23-24 2007. С.53 - 61.
3. Вишневський О.І. Теоретичні основи педагогіки : [підруч. для студ. ВНЗ]. Дрогобич : Відродження. 2001. С. 424.
4. Гаврилюк О.О. Розробка перспектив розвитку навчального закладу відповідно до потреб ринку праці та професійно-кваліфікаційних вимог до фахівців. Навчально-методичний посібник . ХНУ. 2005. С. 46.
5. Гершунский Ю. З. Философия образования для XXI века: (В поисках практико-ориентированны хобразовательных концепций). Интер-диалект. 2007. С. 697.
6. Даниленко Л.І. Інноваційний освітній процес і педагогічна творчість . *Наукові записки: Зб. наук. ст. Нац. пед. ун-ту ім. М.П.Драгоманова*. К.: НПУ, 1998. – Вип.4. – С.39-44, с. 45.
7. Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. К.: Міністерства України. 2008. Вип. 1. С. - 17.
8. Макагон К. Умови формування готовності педагога до пошукової діяльності. *Початкова школа*. 2002. № 7. С. 55-57.
9. Про інноваційну діяльність: Закон України. *Голос України*. 2002. №144. 8 верес.
10. Уруський В.І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності: Методичний посібник . Тернопіль: ТОКІППО. 2005. С. -96 с.
11. Феномен Інновації: освіта, суспільство, культура: монографія. Київ. Педагогічна думка. 2008. С. 472.